

Можливості впливу системи соціального захисту населення на раптову бідність

Попович Анна Михайлівна,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
доцент кафедри соціології та соціальної роботи

«Обличчя» сучасної бідності в Україні визначають чотири форми (через захворювання, за житловими умовами, за ознакою кредитно-фінансової неспроможності домогосподарства та раптова бідність) [4]. Усі вони становлять нові виклики для системи соціального захисту населення, проте раптова бідність внаслідок бойових дій та пов'язаних з ними процесами вимагає особливої уваги, враховуючи масштаби цього явища та високу межу вразливості постраждалих. Під визначення раптової бідності потрапляють категорії населення, які з різних причин водночас втрачають майно та джерела для існування [3].

За розрахунками фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень [1] з 6 мільйонів мешканців зони АТО і прилеглих територій більше 5 млн. потрапили або до групи раптово збіднілих, або до групи вразливих до бідності, незалежно від того, переїхали вони в іншу частину країни чи залишилися в місці постійного проживання. Станом на 4 вересня 2017 року взято на облік 1 591 670 внутрішньо переміщених осіб (ВПО) або 1 283 274 сім'ї з Донбасу і Криму [1].

Попри спільність цілого ряду проблем раптово бідних від звиклих груп бідних вирізняють наступні критерії: причина бідності (бойові дії чи інші катастрофи соціального, природного, техногенного характеру); часовий відрізок (непередбачуваність, випадковість подій); психологія бідності (раптово бідні не мають свідомості бідної людини, оскільки раніше мали певний статус і могли задовольняти свої потреби).

Саме остання риса значно підвищує ефективність вчасної комплексної допомоги. Звикання до нового статусу та тривала матеріальна допомога можуть сприяти збільшенню категорії «соціальних утриманців». Тому висловлюються думки не лише щодо посилення адресності надання соціальної підтримки, а й впровадження нового виду допомоги – на випадок непередбачуваних обставин. Вона розглядається як тимчасова допомога для надання можливості сім'ї, що потенційно може бути фінансово самодостатньою, вийти з важкої життєвої ситуації.

Реагуючи на нові соціальні виклики, система соціального захисту населення працює над вирішенням низки невідкладних завдань. З метою створення єдиної системи підтримки для тих, хто постраждав від бойових дій на Донбасі, контролю видатків з бюджету та мінімізації зловживань створена Єдина інформаційна база даних про ВПО (далі – ЄІБД). З 1 жовтня 2016 року вона повинна була запрацювати у повноцінному режимі. Цього не відбулося

з причин застарілого обладнання, недосконалості програмного забезпечення, відсутності швидкого та якісного інтернет-з'єднання, незнання працівниками порядку користування базою.

Найбільш серйозним викликом для ВПО залишається питання працевлаштування та пошук житла. Попри те, що Державна служба зайнятості з 1 березня 2014 року по 31 липня 2017 року сприяла працевлаштуванню 27,5 тис. таких громадян [5], під час пошуку роботи вони стикаються з проблемами низької заробітної плати та невідповідністю вакансій їхній освіті та професії. Роботодавці часто не хочуть їх наймати й таким чином дискримінують відносно місцевого населення. За направленням служби зайнятості їм пропонується професійне навчання й участь у громадських та інших роботах тимчасового характеру.

Різними нормативно-правовими актами визначена ціла низка заходів щодо забезпечення права ВПО на житло. Однак, державним бюджетом не передбачені відповідні видатки, тому житлове питання основна частина вирішує самостійно. Приблизно у 90% випадків переселенці зі сходу України та Криму мешкають у приватному секторі (орендовані будинки або квартири), за які змушені сплачувати за власний рахунок, оскільки державна грошова допомога не може покрити усієї вартості оренди. Біля 4% ВПО все ще проживають у місцях компактного поселення, що є фактором сповільнення їх успішної інтеграції в приймаючу громаду [2]. Місцями компактного проживання ВПО є зазвичай приватні гуртожитки, приміщення житлового фонду соціального призначення, готелі, санаторії, бази відпочинку, модульні містечка, культові будівлі, гуртожитки навчальних закладів, лікарні та інші приміщення.

Для вирішення житлових проблем ВПО у Міністерстві з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб за участі представників Ради Європи розробляється механізм передачі соціального житла у їх користування, вивчається досвід Республіки Хорватія, яка вже мала досвід у сфері забезпечення житлом ВПО, посилюється співпраця з «Карітас України». Останнє можна розглядати як один із прикладів намагання розподілити відповідальність у вирішенні гострих соціальних проблем, забезпечити партнерство між державними установами, інститутами громадянського суспільства, ЗМІ та міжнародними організаціями.

Задля вирішення проблем ВПО (працевлаштування, призначення допомоги, надання соціальних послуг, тимчасове вирішення житлових питань) висувуються рекомендації щодо запровадження тимчасових змін у функціональній структурі органів і служб Міністерства соціальної політики (об'єднання служб, уніфікація персоналу, спрощення процедур, тощо). До персоналу ставляться вимоги більшої універсальності за видом та профілем здійснюваної роботи, а також готовності до тимчасових територіальних ротацій у межах регіону.

Механізм реалізації інформаційної політики з питань ВПО у рамках їх соціального захисту окрім електронних інформаційних ресурсів передбачає активне використання традиційних або соціальних ЗМІ, зовнішньої реклами, інформаційних платформ, повідомлень через громадських лідерів, тематичних уроків для учнів, обговорень серед фахівців різного профілю, які безпосередньо працюють з ВПО тощо.

Проведений на прикладі становища внутрішньо переміщених осіб аналіз доводить, що явище раптової бідності вимагає від державної системи соціальної підтримки оперативного реагування, належного нормативно-правового забезпечення, перегляду традиційних підходів, поглиблення партнерських відносин та активної інформаційної політики.

Список використаних джерел

1. Оцінка потреб та можливостей зайнятості внутрішньо переміщених осіб в Україні: узагальнення результатів дослідження та рекомендації /Міжнародна організація праці. – Будапешт, МОП. – 2016. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/--sro-budapest/documents/publication/wcms_464289.pdf (дата звернення: 26.08.2017).
2. Права внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://helsinki.org.ua/prava-vnutrishno-peremischenyh-osib/> (дата звернення: 31.08.2017).
3. Раптова бідність: постановка проблеми, шляхи вирішення. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/bidnist-2026a.pdf> (дата звернення: 19.08.2017).
4. Черенько Л.М. Нові форми бідності в Україні: основні прояви та оцінка масштабів явища /Демографія та соціальна економіка, 2015, № 1 (23) 11. URL: <http://dse.org.ua/arhcive/23/1.pdf> (дата звернення: 19.08.2017).
5. Щодо надання послуг службою зайнятості внутрішньо переміщеним особам за період з 1 березня 2014 року по 31 липня 2017 року: Аналітична записка. URL: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=30543 (дата звернення: 04.09.2017).